

Nato se je ugloobil v materializem:

Mislilo sam minut kano vjetra dušak,
nestati u more kano sitni prašak,
splinut kano kap na trepavici čista,
kano dragulj suze, što sred jada blista,
zaboravit ljubav, zaboravit jade,
zaboravit zvezde, izgubljene nade.

Vsled tega je postal pesimist:

Želio sam samo vječitu Nirvanu
i u tugi zadnjem radovah se danu.

Iskal je resnice v panteizmu:

Vidio sam boga u svakom od ljudi,
prirodu sam cjelu tajno obožavo
Bogom sam ju svojim jednim priznavo...

A tudi v srcu modernega človeka je zmagalo krščanstvo. Gnusijo se mu te zmote, odkar je spoznal resnico, in le še stanovitnejše jo odslej priznava:

Ne bojim se ruga svieta kratkovjeka,
odnest će za skoro neumolna vieka,
neustrašno stoječ htio bih umrieti
za te silni Bože, neizmjerni, sveti
i u svietskog mora vječnom glogotanju
na te mislim noću, na te mislim danju,
kano zvezda duša novim miljem krišeti:
Slava Tebi, koji bio si i jes! (Str. 61.)

Ali ni to veličastna poezija, slavospjev zmagujoče resnice? Dr. Deželić je z globoko dušeslovno istinitostjo popisal notranjo borbo po resnici hrepenečega srca, katero božja milost dviga iz poganstva v rajske višine krščanskih idealov. Odprl je našemu pesništvu nov svet, in mu pokazal novo pot. Želimo, da bi tudi naši pesniki to zbirko čitali in si ogreli srca ob mističnih „zvokih iz katakomb“.

Dr. E. L.

ČEŠKA.

František Kyselý (Bruno Sauer): **Akkordy**. Básně. Nákladem. V. Kotrby v Praze. Cena 1 K.

„Akkordy“ je knjiga pesnika-duhovnika, ki je nekaj srednik med starejšo generacijo (Štastný, Sv. Čech) in mlajšimi, modernimi pesniki. Oba življa sta v knjigi. Med modernimi zbirkami pesmi, polnih obupanja in blaziranosti, je le-ta knjiga res sladek ter krasen akord duše spravljene z Bogom in vsakdanjim življenjem. Ni tu bolestitih bojov, mučnih senzacij, po katerih hrepeni naš moderni, nervozni vek. Notranjost pesnikova je mirna, kakor jezero sredi gorá. — Kyselý ni začetnik v poeziji. Njegovo ime je med literati spoštovano, in v

katoliški moderni ima častno mesto. Vendar ko bi na čelu zbirke ne bilo njegovega imena, bi ga čitatelj težko spoznal iz teh najnovejših pesmi. Ž njimi je Kyselý stopil v nov obzor svojega stvarjanja. Poprej je bil znan kot izvrsten in spreten pesnik legend, ki so jih pri našali razni češki časniki. V knjigi „Akkordy“ pa je postal moderen v dobrem pomenu besede, to je: porabil je nove oblike, moderne izraze, da bi v svojih novih pesmah pokazal bravcem svoje staro, odkritosrčno, „nemoderen“ srce. Iz knjige odmeva struna verska, rodoljubna in razen tega je v nji nekoliko pesmi posvečenih socialnemu vprašanju. Krasne so: „Eucharistia“, „Communio“, „Jeptiška“ (nuna) in zlasti „Piseň zvonu“, v kateri pesnik opeva zgodovino „angelskega češčenja“. Prepričan sem, da noben bravec ne odloži zbirko brez notranjega preropenja.

Fr. Eisler: **Mořské sny**. Verše. V Novém Jičíně. Nákladem „Nového Života“.

Evo nam pesnika, ki je prvokrat stopil v javnost! Iz pesmi, ki jih je v zbirki objavil, se še ne more prav soditi o pesnikovem značaju. Vse je tu nekako mrzlo, brez barve, več ti govori pamet, nego srcé. Kritik brnske „Hlídky“ primerja Eislerove pesmi z lepimi slikami in kipi, ki jih je oblila magična milina mesečne svetlobe. Na nekaterih mestih se opazuje vpliv francoskih mojstrov. V zbirki je nekoliko sarkastičnih in ironičnih pesmi, a zdi se, da to ni polje Eislerovo. Spisal jih je bržkone zato, ker so take pesmi zdaj pri Čehih v modi. „Bila je doba, da je bil v modi misticismem in simbolizem — in pesniki so pisali mistične in simbolične verze. Bilo je v modi pisati nežne, groteskne verze — in pesniki so pisali nežne, groteskne verze. Bilo je v modi opevati Solnce, Življenje, Spol in Satana — in pesniki so opevali Solnce, Življenje, Spol in Satana. In danes? Nastala je moda pisati satirične in ironične pesmi — in pesniki pišejo satire in parodije.“ (Hlídky 1903, št. 1.)

Fr. Štingl.

RUSKA.

Al. Haruzin: **Žilišče Slovinca verhnjej krajiny**. S. Peterburg. 1903. Str. 99. Ponatisk iz časopisa „Živaja Starina“, sn. III. in IV. 1902.

Narodopisci izkušajo vestno zabeležiti vse, kar kje najdejo pristno narodnega. Moderni čas pa je staremu narodnemu življenju takó sovražen in nevaren, da kar s svojimi očmi

vidimo, kako ginejo stari narodni običaji, narodna noša, narodne pesmi itd. Zato je skrajni čas, da se hitro še otme pozabljenosti, kar le mogoče. Kar se tiče narodnih pesmi, mislim, smo Slovenci postali pozorni, četudi pozno, a vsaj ne čisto prepozno. Toda neko drugo stran narodne prosvete smo doslej skoro popolnoma zanemarjali, mislim — slovensko hišo. Stare kmetiške hiše, izvečine lesene, s svojimi prijaznimi lesenimi „ganjki“, obloženimi z nageljni in rožmarinom, izginjajo, ker jih je sram lepих kamenitih sosed, a z njimi pa izginja tudi velik kos slovenskih starožitnosti . . . Kako veliko hvalo smo torej dolžni severnim bratom Rusom, ki so nas v zadnjem času opozorili na te spomenike narodne prosvete. Prvo mesto mej temi prijatelji Slovencev zavzema prebl. g. nam. guvernêr v Vilni, A. Haruzin. Lani je izdal knjigo „Krestjanin Avstrijskoj krajiny i jeho postrojki“ (Kmet Kranjske v Avstriji in njegova poslopja), ki smo jo v našem listu (glej l. 1902., str. 376.) nakratko ocenili in z veseljem pozdravili; letos pa nadaljuje započeto delo v knjigi z zgoraj naznanjenim naslovom: „Žilišča Slovinca . . .“ to je: „Stanovališča Slovencev gorenje - kranjskega (Gorenjca).“ — V tej knjigi se pisatelj bavi izključno le z gorenjskimi hišami. Ker sem prepričan, da bo to prezanimivo delo kmalu ali poslovenjeno ali primerno prirejeno našlo pot v slovenske hiše, zato podajam tu le kratko njegovo vsebino.

V uvodu (1—5) hvali g. pisatelj slikovitost gorenjske vasi: kako ljubko se skriva med zelenim drevjem ob vznožju kakega griča ali ob vodi, časih sredi ozke doline; od daleč se svetijo bele hišice s precej strmimi strehami, in sredi med njimi ali na enem koncu bela cerkva. Ruska vas se imenuje „drevnja“, a je precej drugačna od naše „vasi“; zlasti se razlikuje v tem, da ima mnogo več prebivalcev — nad tisoč — pa je brez cerkve, cerkev se nahaja šele v večjem „selu“. Gosp. pisatelj zanima, kako so obrnjene hiše, proti cesti ali ulici, če so ograjene ali ne. Pri nekaterih cerkvah je opazil tabore; tudi mnogih znamenj in kapelic omenja. Ko še pripomni, da je v vsaki vasi vsaj po ena gostilna, časih celo po dve ali tri, kjer se toči cviček in dobi vedno klobasa, dalje: kovačnica, mnogokrat mlin in žaga, nam podaja tudi sliko take, idealne gorenjske vasi. Fotografiral nam je — Srednjo vas v Bohinju.

Nato vodi čitatelja v vsa mogoča stanova-lišča, v katerih prebiva Gorenjec, od najpreprostejših do najbolj kompliciranih. Najpreprostejša so: kočja, bajta, stan in tamor; v njih prebivajo poleti pastirji v planinah. V knjigi

vidimo jako lepo izvršene fotografije kočje na Črni prsti, bajte na Stolu, sirarnice na Črni prsti, tamorja na Stolu, vrhutega pa še dotične floris. Značilno za vse te štiri stavbe je, da v njih ognjišče ni ločeno od stanice, ampak kjer pastir spi, tam tudi kuha. Toda v doslej opisanih stavbah prebivajo le nomadje — mimogredé, poleti. Zato pisatelja bolj zanima hiša, kjer prebiva gorenjski kmet. Ogledal si je g. pisatelj v par tednih, ko je bival l. 1902. na Gorenjskem, več vasi od Bitnja in Primskovega pri Kranju začeni pa do Rateč - Belepeči in Bohinja. Vsako zanimivejšo hišo je skrbno fotografiral, in si napravil tudi nje floris. Največ gradiva so mu dale Gorje (Gornje in Spodnje), Grad (Bled), Rečica, Mlino.

Toda kako vso to ogromno tvarino opisati, razvrstiti? G. pisatelj deli gorenjske hiše v tri vrste, in sicer tako-le:

V prvo vrsto šteje one hiše, ki obsejajo samo dva ločena prostora, vežo in „hišo“ $\kappa\alpha\tau\ \xi\zeta\sigma\chi\eta\nu$; imenuje jih dvodelne hiše. Seveda kuhinje ne smatra za poseben prostor, ampak le kot del veže, ker je časih ognjišče res kar v veži; na vsak način pa se je kuhinja po njegovem mnenju odločila, oz. diferencirala iz veže. Taki domovi so redki. Kot zgled kaže slika 5. hišo v Zg. Gorjah, dalje iz vasi Mlina eno (sl. 31.), in na Primskovem je našel lep eksemplar (sl. 56). Zadnja je pravi pravcati tip dvodelnih lesenih hiš: tudi ima še klasična majhna okna, in podstrešje ti kaže še obligatno „lino“. G. pisatelj je mnenja, da je ta primskovljanska hišica verna podoba hiš naših dedov, starih Slovencev. V tem oziru jako zanimivo hišo je zasledil v vasi Rateče - Belapeč (sl. 6.), sezidano l. 1794.: v vežo vodijo vrata, ne duri, in v hlev, ki je tik veže, se gre skozi kuhinjo. To je pač redko. Iz tega g. pisatelj sklepa, da je bil hlev nekdanj organično zvezan s hišo.

V drugo vrsto šteje pisatelj hiše, ki obsejajo tri ločene prostore, tridelni tip: vežo in kuhinjo + „hišo“ + čumnato, ali: vežo in kuhinjo + „hišo“ + kamro. Ako je v sredi veža (in iz nje dalje kuhinja), na eni strani pa „hiša“ in na drugi čumnata, imamo podolgasti tip tridelnih hiš; če pa imamo vežo in kuhinjo, iz nje „hišo“ in iz te naprej kamro, dobimo široki tip tridelnih hiš, ker v zadnjem slučaju se s kamro hiša ne podaljša, ampak samo širša postane, da je podobna nekakšnemu kvadratu. G. pisatelj meni, da se je podolgasti tridelni tip razvil iz dvodelnega, in sicer na ta način, da se je hlev, ki je bil, kakor gori omenjeno, organično združen s hišo, pretvoril najprej morda v klet ali shrambo, pozneje pa v čumnato, ki služi ponajveč za spalnico. Na-

vadno pa se čumnate tišči hlev, in tako se vse zdélanje podaljša, zlasti če se hleva drži še skedenj. Nasproti vežnim vratom so še skoro povsod manjša vrata iz kuhinje vun, in dostikrat se prihaja v vežo po stopnjicah, eno ali dvostranskih. — Mnogo redkejšo so hiše širokega tridelnega tipa. Značilno pri njih je to, da se nahajajo na široki strani redno po tri okna, dve za „hišo“, eno (navadno manjše) za kamrico. Ako vidiš na široki strani tri okna védi, da ima „hiša“ poleg sebe kamro. Gospod pisatelj je teh misli, da kamre niso nastale obenem s „hišami“, ampak so bile prizidane pozneje. V dokaz mu služita dve okolnosti: a) leseni domovi imajo leseno „hišo“, a kamro zidano; b) pri zidanih domovih se vedno pozná, da je kamra pozneje bila prizidana po manjšem okencu. Tudi domneva, da je drugi, t. j. široki tip, iz poznejše dóbe nego podolgasti. Na vprašanje pa, sta li ta tipa slovenska, oz. slovanska, ali so ju Gorenjci vzprejeli od Nemcev, odgovarja gospod pisatelj v tem zmislu, da podolgasti tip, v Nemcih nima sorodnikov, pač pa je široki tip isti, ki ga je nemški profesor dr. R. Meringer zasledil v Alt-Aussee-u na Solnograškem in ga imenuje „Kreuzhaus“... „križasta hiša“, in ki o njem sumi, da je alemanskega izvira¹⁾. Podolgasti tip pa se nahaja pri vseh slovanskih plemenih, severnih in južnih: na Moravskem, Ruskem in na Balkanu. Ta je torej brez dvoma pristno slovanski in seza v sivo starodavnost nazaj (p. 85).

Tridelna tipa se na Gorenjskem nista razvijala dalje, ampak ves razvoj je šel v tej smeri, da sta se začela združevati in je nastal nov tip: četrterodelni, ki ima v sredi vežo (in kuhinjo), na eno stran „hišo“ + kamro, na drugo stran pa čumnato (in včasih še shrambo ali klet). Tako da dobimo štiri ločene prostore, zato: četrterozdelni dom. Takih domov je na Gorenjskem zelo mnogo. Na Bledu je zasledil g. pisatelj enega, ki je star več nego 400 let. Veže nima obokane, ognjišče je bilo prej še enkrat večje, iz hiše se pride v kamro, iz čumnate pa v shrambo. To je v horizontalnem oziru konec razvoja; odslej se razvija dom le še vertikalno, t. j. hiša postane dvonadstropna.

¹⁾ Studien zur germanischen Volkskunde. Das Bauernhaus und dessen Einrichtung. Mitt. d. anthr. Ges. in Wien B. XXI. Wien 1891.

Taka je ob kratkem razdelitev hiš, ki jo utemeljuje in zagovarja g. pisec. Pri vsakem posameznem tipu seveda pa popisuje razne domove, ki so posebno značilni. A s tem vsebina knjige še ni povedana. Ker mi ne dopušča prostor, naj le površno omenim, da g. pisec še popisuje: gradivo hiš — prvotno les, pozneje kamen (zlasti veža in kuhinja iz kamena), arhitekturne oblike (značilne „ganjke“), skedenj (in „zanimive mostiče“ kot dohod), hlev, svinjak, podstrešje, ulnjak, streho, ki je vedno vsaj dvostranska, če ne

NOVA ŽUPNA CERKEV V ŠMARTNEM PRI LITIJI.

četrterostranska, t. j. spredaj in zadaj pričesana; dalje popisuje: okna, prvotno čisto majhna, kvadratna, časih imajo znotraj desko, ki služi kot zapah in (pri zidanih hišah) so okrog oken tisti lepi, značilni zidci, vsi lepo zeleno pobarvani, kar daje kakšni dvonadstropni hiši, lepo pobeljeni, — pa tista zelena okna — kaj prijazno vnanjost; dalje razkazuje g. pisatelj čitatelju natanko še posebe vse posamezne prostore v hiši: vežo, kuhinjo, „hišo“ (izbo), z domačo opravo: klopmi, mizo, sv. razpelom v kotu, pečjo in zapečkom itd.; kamro, čum-

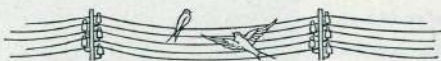
nato, shrambo, kevder in zgornje nadstropje, ako je pri hiši, in ga vodi nazadnje še pod streho.

Na 99 straneh je nakopičenega jako mnogo gradiva, obdelanega z veliko marljivostjo in natančnostjo; g. pisec ne gre nobeni težkoči s pota: vsako vprašanje, ki se mu vsiljuje, izkuša dognati. In koliko zanimivih vprašanj se je dotaknil! Orodje, ki je z njimi zbiral in obdeloval g. pisatelj tvarino, pa je: fotografski aparat (glej lepe fotografije več gorenjskih hiš na koncu knjige!), metrska mera (odtod točni tlorisi), primerjanje zidav slovanskih in neslovanskih rodov, in — last not least! — primerjajoče jezikoslovje. Na več krajih ima kar cele jezikoslovne ekskurze, tako n. pr. str. 3 o besedi „vas“, str. 7 o „koči, kuči“, str. 9 „stog“, str. 10 „stan“, str. 12 „tamor“, str. 28 „streha“, zlasti zanimivo je, kar piše str. 34 o besedi „veža“, ki je znana, kakor se vidi iz tega, vsem Slovanom, seveda ne točno v našem slovenskem pomenu; str. 40 „hiša“, 42 „izba“, 50 „klet“ itd. Ako pomislimo, da je preblag. g. pisatelj visok politiški uradnik v Rusiji in je svoje kratke počitnice, ki jih je preživel na Gorenjskem, porabil v to, da je spisal tako zanimivo knjigo o Slovencih ter tako seznanil Ruse z našo kmetiško hišo, res ne vemo, ali bi se bolj ču-

dili njegovi ljubezni do dela in vede, ki si ne privoščijo počitka, ali spretnosti in visoki izobraženosti, ki v najneznatnejših rečeh najde povsod zanimivosti, ki jih mi „domačini“ nismo znali ceniti.

Ako prideš poleti nedeljo popoldne v kako tiho vas v gorskem zakotju, pa ljudem, ki sedé pred hišami in se hladé, pohvališ kraj in da imajo čedne hiše — kako se jim prikupiš, kako so ti hvaležni. Isto čuvstvo mora vzbuditi Haruzinova knjiga v vseh Slovencih, čuvstvo hvaležnosti, da se zanima za našo narodno prosveto in pripoveduje o nji daleč tam gori našim bratom ob Nevi in Volgi.

V strokovnjaško oceno knjige se ne morem spustiti. Kolikor poznam gorenjsko hišo, moram reči, da je g. pisatelj videl vse dobro in natančno. Seveda semtertja bi se kakšna malenkost mogla pripomniti, n. pr. da „izba“ ni povsod na Slovenskem sinonim za „hišo“ v ožjem pomenu; na Notranjskem je „izba“ — podstrešje. V filol. izvajanjih bi jaz g. pisatelju ne sledil povsem, n. pr. str. 8, kjer „pajštbo“ ali „paštbo“ razlaga od pasti, pasem, paša. Po mojih mislih bo to bavarska beseda: Beitz-stube. Istotako tiči v besedi izba, ki se v starih slovanskih virih piše tudi: istba, izdoba . . . nemška: Stube (cf. tudi soba).
Dr. J. Debevec.

„Deveti val“ na str. 393. je slika znamenitega ruskega slikarja Ajvazovskega. Ivan Konstantinovič Ajvazovski se je rodil 17. julija 1817 v Feo-

doziji na Krimu in je obiskoval akademijo v Št. Peterburgu pod slikarjem Tanneurjem. Mnogo je potoval, tudi po Italiji in po Turškem. Zbujal je zlasti zanimanje s svojim talentom za slikanje razburkanega morja in radi svoje spretnosti v rabi mogočnih svetlobnih efektov. L. 1844. se je vrnil na Rusko, pa je šel potem še večkrat na potovanje. Njegove imenitnejše slike se nahajajo v zimski palači, v eremitaži in na umetnostni akademiji v St. Peterburgu, v Rumjazovskega muzeju v Moskvi in v novi pinakoteki v Monakovem. Nešteto njegovih slik je pa v zasebni lasti. Umrl je 2. maja 1900 na svojem posestvu v Feodoziji. — V o j n e t r o f e j e (str. 408.) so mojstrsko delo Vereščaginovo. Vasilj Vaziljevič Vereščagin, ruski realista, ali če hočemo naturalista, rojen 26. oktobra 1842, se je udeležil pod generalom